

МАЛАКАВИЙ ИШ ҲИМОЯСИ – СИФАТ КЎЗГУСИ (у малака ошириш тизимида қандай кечмоқда?)

Расулев Т. К.

Қашқадарё ВХТХҚТМОИ Педагогика, психология
ва таълим менежменти кафедраси мудири, доцент.

Шониёзова Д.С.

Педагогика, психология ва таълим менежменти
кафедраси ката ўқитувчиси.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига кўра кадрлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш таълимнинг мустақил тури саналади. Мазкур таълим тизимини такомиллаштириш юзасидан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 9 июлда “2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 321-сонли, 2006 йил 16 февралда “Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 25-сонли ва 2014 йил 15 августдаги “Халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 234-сонли қарорлари қабул қилинган. “2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш Давлат умуммиллий дастури”нинг тўртинчи йўналишида кадрлар салоҳиятини ошириш ва такомиллаштириш, жаҳон стандартларига тенглаштириш, умумий ўрта таълим муассасаларини соғлом рақобатбардош кадрлар билан таъминлаш масаласи белгилаб берилган.

Ана шу талаблардан келиб чиқиб, узлуксиз таълим тизимининг муҳим бўғини – малака ошириш тизимида жамият ҳаётининг турли соҳаларида фаолият юритаётган кадрларнинг интеллектуал салоҳиятини изчил ривожлантиришга эътибор қаратилади. Чунки педагог ходимларнинг воқеа-ҳодисалар моҳиятини тўғри талқин эта олиш салоҳиятлари илмий, техник ва технологик жараёнлар таъсирида жамиятда кечаётган ижтимоий ўзгаришларнинг таълим мазмунида акс этишида ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлади. Бунинг учун Қашқадарё вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институтида ҳам кенг имкониятлар ва зарур шарт-шароитлар яратилмоқда. Бугунги кунда ушбу

институтда халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизими тубдан янгиланмоқда. Жумладан, қабул жараёнига масъулият билан ёндашилиб, режа асосида ўз мутахассисликларига биноан ҳар ойда тингловчиларни қабул қилиш қамрови тобора ошиб бормоқда. Масофадан ўқитиш тизими ҳам яхши йўлга қўйилган бўлиб, тингловчилар фан доктори, доцент ва фан номзодлари, катта ўқитувчи ва ассистент ўқитувчилардан таҳсил олиб келмоқдалар. Институтда 30 та аудиториялар мавжуд бўлиб, шундан химия, биология, физика фанларидан 6 та лаборатория, 2 та лингафон, 6 та компьютер хонаси, 250 ўринга мўлжалланган ётоқхона ва шинамгина ошхона тингловчилар учун хизмат қилади. Компьютер хоналаридаги 100 дан ортиқ компьютерлар, шунингдек 6 та кафедра, 7 та бўлим ва 2 та марказдаги компьютерларнинг барчаси интернет ҳамда локал тармоқларига уланган.

Тингловчиларнинг сифатли таълим олишлари учун аудиториялар замонавий усулда жиҳозланиб, ана шундай хоналарда энг тажрибали ва салоҳиятли профессор-ўқитувчилар тингловчиларга таълим-тарбия бериб келмоқдалар. Институтда йиллик иш режага биноан тизимли равишда фаолият юритилади. Амалга оширилаётган ишларда асосий эътибор – мамлакатимизда кадрлар салоҳияти ва рақобатбардошлигига эътибор берилаётган бир даврда халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш савиясини такомиллаштиришга, уларнинг касбий билимлари ва кўникмаларини замон талабларига “лаббай” деб жавоб бера оладиган даражада янада кенгайтириш ҳамда янгилашга қаратилган. Бунинг исботини биргина ҳар ойнинг охирида ўтказиладиган курс тингловчиларининг *малакавий иш ҳимояси* жараёнида ҳам кўриш мумкин.

Тингловчиларнинг малакавий ишлари Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирининг 2015 йил 27 январ “Халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш институт (марказ)лари малака ошириш курслари тингловчиларининг якуний аттестацияси тўғрисида”ги 21-сонли буйруғидаги талабларга биноан ташкил этилади. Малака иши ҳимояси

замонавий ахборот технологиялари воситалари орқали тақдимот (презентация) шаклида ташкил этилади ва ўтказилади. Малака иши ҳимоясини тақдимот шаклида ташкил этиш учун махсус жиҳозланган ўқув хоналари белгиланган бўлиб, бугунги кунда ҳимоя жараёнида малака ишининг ҳар томонлама сифатли бажрилишига, айниқса, тизимли равишда кетма-кет бажарилишига, мавзунинг долзарблигига ва мазмун-моҳияти тўлиқ ёритиб берилганлигига, мактаб ҳаёти билан боғланганлигига алоҳида эътибор берилади. Шунингдек, малака иши сўнггида мавзу юзасидан тингловчилар ўз хулосалари, таклиф ва тавсиялари ҳамда илова сифатида ўз тажрибаларидан намуналар ҳам келтириб ўтадилар ва бу жараён кафедра баённомаларида ойма-ой акс этиб эттирилиб, расмийлаштирилади.

Бугунги кунда таълим тизимини бошқаришда профессионал менежерлик асосларини мукаммал эгаллаш орқали раҳбар кадрлар ўз касбий маҳоратларини ошириши, бошқарувнинг замонавий усулларини амалиётга жорий этиши, таълим ва тарбия жараёнини ташкил этишнинг самарали, ижобий натижаларни кафолатловчи усул ва методикаларини ўзлаштиришларига алоҳида эътибор қаратилаётган бир пайтда “Ўқув-тарбия ишлари бўйича директор ўринбосарлари” “Маънавий-маърифий ишлар бўйича директор ўринбосарлари” ҳамда “Амалиётчи психологлар” курси тингловчилари ҳам ўз малака ишларини ҳимоя қилишга масъулият билан ёндашмоқдалар. Яъни бошқарувнинг долзарб масалаларига бағишланган “Бошқарув жараёнида тарбиявий муносабатлар”, “Бошқарувда педагогик қобилиятлар”, “Умумий ўрта таълим муассасаларида замонавий бошқарув масалалари”, “Педагог ходимларнинг инновацион фаолиятини ташкил этиш ва бошқариш”, “Замонавий мактаб раҳбарларининг вазифалари”, “Раҳбар ходимларнинг мулоқот маданияти”, Раҳбар ходимларнинг таълим жараёнидаги маҳорати”, “Умумий ўрта таълим мактаблари раҳбарларига кўйиладиган талаблар ва уларнинг касбий компетентлилиги” каби мавзуларнинг моҳиятини раҳбар курси тингловчилари мукаммал тарзда ёритиб, ҳатто ўз раҳбарлик фаолиятларидан келиб чиққан ҳолда мактабда

ўқув соатларини тақсимлаш, мониторинг ишларини олиб бориш тартиби, методбирлашма фаолиятини бошқариш тартиби, ходимларнинг таълим сифатини ошириш ишларига раҳбарлик қилиш, ўқув жараёнини оқилона ташкил этишга доир ишларидан лавҳалар ҳам келтириб ўтадилар. Улар ўз малака ишларини электрон доскаларда тақдимот шаклида жадваллар, чизмалар, диаграммалар орқали ҳимоя қилмоқдалар.

Ҳатто, аввалги ҳимоя жараёнлари билан ҳозирги ҳимоя жараёнлари ўртасидаги тафовутлар хусусида тингловчилар ҳам ижобий фикрларни билдирмоқдалар. Жумладан, 2016 йил май ойида ташкил этилган “Ўқув-тарбия ишлари бўйича директор ўринбосарлари” курс тингловчиси – Яккабоғ туманидаги 42-мактабнинг ўқув-тарбия ишлари бўйича директор ўринбосари **Узоқова Луиза:**

“Малака иши ҳимояси сифат жиҳатидан олдинги ҳимоялардан тубдан фарқ қилишини гувоҳи бўлдим. Менга шундай имконият бўлдики, малакавий ишимнинг мавзусини ҳам назарий жиҳатдан моҳиятини очиб бердим, ҳам амалий жиҳатдан ўзим фаолият кўрсатаётган мактабим мисолида ўтказилган тадбирларнинг лавҳаларидан, дарс ишланмаларидан иловалар келтириб, лавҳаларни слайдлар билан электрон доскаларда кўрсатиб бериш имкони мавжудлигидан мамнун бўлдим. Мен бу усулни ўз мактабимда ҳам давом эттириб, янада такомиллаштирмоқчиман”.

Китоб туманидаги 20-мактабнинг ўқув-тарбия ишлари бўйича директор ўринбосари **Муродова Адиба:**

“Мен “Таълимнинг бошқарув функциялари” мавзусидаги малакавий ишимни ҳимоя қилдим. Ҳимоя жараёни расимй, адолатли ва масъулиятли ташкил этилди, деб ўйлайман. Ўзим ёш раҳбар-ходим сифатида мавзуимга оид кўплаб янги маълумотларни ва тажрибаларни ўргандим. Бир сўз билан айтганда, малака ошириш жараёни мен учун тажриба алмашиш, раҳбарлик фаолиятига доир янгиликларни ўрганиш масканига айланди”.

Ушбу фикрлар замонавий шароитда раҳбар кадрларнинг касбий, раҳбарлик салоҳияти, бошқарув масъулиятини чуқур ҳис қила олишларига

нисбатан ижтимоий эҳтиёжнинг юзага келаётганлигини билдиради. Шу билан бирга раҳбар ходимларнинг малака ошириш курсидан кейин бошқарув фаолиятини ташкил этишда қанчалик самарадорликка эриша олаётганликларини аниқлаш мавжуд вазиятни баҳолаш имконини беради. Чунки, раҳбар кадрлар *ахборотни таҳлил қилиш, ҳаққоний, анъанавий ва устувор далилларни аниқлаш; тасодифий нореалларини қайта ишлай олиш; олиб борилаётган ишлар аҳволи ва мавжуд зоялар юзасидан хулоса чиқариш; режалаштирилган, ишлаб чиқилган тадбирларни тизимлаштириш, белгиланган чора-тадбирларни кўр-кўрона ижро этмасдан маҳаллий шароитдан келиб чиққан ҳолда ривожлантириш; мутахассислик бўйича ўқитишнинг дидактик воситалари, мавжуд дарсликлар, ўқув қўлланмалари, ўқув-методик адабиётларни таҳлил қилиш, уларнинг бир-биридан афзал, ўхшаши ва фарқли жиҳатларини билиш; янги ахборот ва илгор педагогик технологиялар, таълим жараёнини фаоллаштирувчи воситалардан ўқув машгулотларида унумли фойдаланиш; ўқитувчиларнинг мустақил ишларини методик таъминлаш; таълим-тарбия жараёнига миллий истиқлол зоясини сингдириш малакаси ва психологик билимларга эга бўлиш; ўзида ахлоқий, маънавий, касбий, ижтимоий, индивидуал-психологик хусусиятларни таркиб топтириб бориши* каби сифатларга эга бўлиши зарур. Малака ошириш курсларида ўқитувчининг ана шу сифатларни ўзлаштириши эътибор марказида бўлади.

Дарҳақиқат, юқори малакали мутахассис кадрларни тайёрлаш, уларни ўқитиш, билимларини такомиллаштириш даражасини малака ошириш институтлари педагогларининг савияси белгилайди. Аслида ҳам таълим-тарбия тизимидаги асосий муаммо мана шу — болаларга замонавий билим бериши талаб қилинаётган ўқитувчининг ўзини ана шундай билимлар билан қуроллантиришдадир. Миллий таълим тизимини тўғри ва яхши йўлга қўймоқчи, ўқитувчилар ва ўқувчи, ота-она, маҳалла ҳамкорлигига эришмоқчи, мактаб ва унинг жамоаси ишларини ривожлантирмоқчи бўлган раҳбар бугуннинг замонавий билимлари билан қуролланиши, малака

ошириш курсидан кейинги бошқарув фаолиятини самарали ташкил этишга таъсир қилувчи барча омилларни инобатга олишлари лозим.